

Rudolf Janda

1907–2000

R. Janda

Rozvodněná Odra u Jistebníku, 3. 6. 1962.

Foto na titulní straně: Odlesky na hladině, 1. 7. 1965.

Lednový den na Odře, 12. 1. 1976.

Rudolf Janda – výročí 100 let narození

Rudolf Janda ne/zapomenutý/ fotograf / 4
Jaroslav Malík

Strmé břehy řek
Fotograf Janda a vodní toky / 6
Jarmila Jandová

Chvála zálib – jiný pohled na Rudolfa Jandu / 8
Zdena Porras

Vzpomínka na Rudolfa Jandu / 10
Radim Jarošek

Fotografie Rudolfa Jandy / 11

Za laskavé zapůjčení fotografií děkujeme panu Jiřímu Jandovi.

Rudolf Janda

Krajina v Poodří byla a stále je lákavým námětem pro umělce, především pro výtvarníky, ať už jsou to malíři nebo fotografové. Jedním z nich, a troufám si říci, že nestorem fotografů, kteří zachycovali krásy Odry, byl JUDr. Rudolf Janda.

Od jeho narození uplyne 15. září 2007 sto let a to je jistě správná příležitost, abychom si ho a jeho dílo přiblížili několika příspěvky a fotografiemi. Odře zasvětil část svého života a jeho fotografie nejen potěší oko každého, kdo dokáže ocenit výtvarné hodnoty zdejší krajiny, ale zároveň jsou dnes cenným dokladem o změnách ke kterým v ní za několik desetiletí došlo.

Rudolf Janda ne/zapomenutý/ fotograf

Píše se rok 1998. Vcházím z ulice Přívozská č. 24 do starého ostravského činžáku. Rozvrzané dveře, kamenné schody, chlad a zatuchlost. JUDr. Rudolf Janda. Zvoním: „Co si přejete? Ale já nemám čas. Budu snídat. Přijďte jindy.“ Vžívám se do nové situace a honem připomínám naši včerejší telefonickou domluvu. „Aha, dobře, přijďte za chvíli.“ Sedí proti mně, neveliký drobný stařík, roztěkané oči, nedůvěřivý pohled na vetřelce. Ošuntělé seprané plátěné kalhoty, nedopnutá košile. Zastřený rozechvělý hlas, nesnadná artikulace, obtížně hledaná slova. K překvapení spisovná čeština, vytríbený sloh. „Neříkejte mi prosím Janda, správně je Jando.“ Vidím, že 91 let a zevnějšek nebudou nejlepšími rádci v pokračování hovoru s doposud neznámým. „Voskovec, Bezruč, Plicka, Úlehla, Sudek...“ Vzpomíná. K neuvěření. Tento muž tyto muže znal. Jejich živoucí pamětník a souputník.

Rudolf Janda se narodil 15. září 1907 ve Frenštátě pod Radhoštěm, kde žil do tří let. Poté se rodina tkalcovského mistra a švadleny přestěhovala do Místku. Zde absolvoval reálné gymnázium, pak putoval na středoškolská studia do Dijonu ve Francii, která ukončil se dvěma cenami Prix d'excellence a cenou v celofrancouzské soutěži za písemnou práci v zeměpisu. Jeho staršími spolužáky byli Jiří Voskovec, později herec, a Václav Černý, později literární vědec a kritik, překladatel. Především prvně jmenovaný měl velký, i když nepřímý, vliv na Jandu-fotografa. Veškeré volno, svátky a prázdniny studenti zasvětili výletům. Prim měl pochopitelně Voskovec, který svůj jednoduchý Kodak brával vždy s sebou a všechny fotografoval v nejnemožnějších pozicích. To zaujalo Jandu tak, že si v roce 1928, ve vzpomínce na studentská léta v Dijonu zakoupil svůj první přístroj Contessa Nettel na formát 4,5 x 6 cm. A po vzoru Jiřího Voskovce začal fotografovat. Všechno a všechny.

Rudolf Janda ve svých devadesáti letech.

Přátele, architekturu, krajinu. Bez plánu, živelně. Nikoho nestudoval, nikoho nekopíroval. Udělal pouze jeden jediný akt. Nelíbil se mu. Jeho rádcem, průvodcem a nápovědou byla německy psaná příručka „Es kommt der neue Fotograf“ (Přichází nový fotograf).

Práva vystudoval na Universitě Karlově v letech 1926–1931. V tomto období působil rok a půl v Madridu jako domácí učitel českého vyslance. Po studiích našel zaměstnání na úřadech státní správy v Brně, Frýdku a ve Vsetíně. Za okupace pracoval u tiskové služby v Brně.

Určitý vliv na putování fotografa Jandy mělo jeho dětství. Společné cesty za otcovou prací hlubokými beskydskými lesy. Cesty ukládání prvních pocitů, jež postupně ve větší či menší míře vytryskly a naplnily se v podobě osudových patníků, které určovaly jeho bytí. Hudba, poezie, literatura, cizí jazyky, přírodní vědy, lidová píseň, folklór a... A fotografie!

„Šel jsem po tom lese, v hlavě verše Nezvalovy a Halasovy: „Vteřiny padají jak rakev za rakví“ a „Na křehké větvi ticha k tobě se větvící“. Zůstal jsem stát v ohromení. Vždyť to je zrovna to, co cítím a tady prožívám. Pochopil jsem, že tímto způsobem musím i fotografovat.“ Mnozí autoři veršů v knize byli za protektorátu na indexu. „Bylo to pro mne poněkud nebezpečné, že si toho všimnou čeští

fašisté. Ale já věděl, že ti jsou příliš blbí na to, aby porozuměli poezii“.

Na „svoje“ krajiny se vydával s linhovkou 9 x 12. „*Plicka přišel do Prahy někdy v roce 1937. Bez peněz a prostředků. Slováci ho jaksi vyhodili. I na oběd si musel půjčovat. Tchyně měla veliký krásný prsten. Velmi se mu zalíbil. A tak jsme udělali obchod. Já za ten prsten dostal od něj bílou linhovku 9 x 12. A s tou jsem vyrazil na ty moje pralesy. Za války ten prsten vyměnil za prase. To víte byl hlad.*“

V podstatě lze dílo Rudolfa Jandy rozdělit na dvě velké kapitoly. Na prales a ostatní. Svou největší lásku – pralesy – zaznamenal v knihách *Prales v Beskydách* (1943) a *Naše pralesy* (1951 a 1953). Ta první byla ve čtenářské anketě v roce 1945 označena druhou nejžádanější knihou roku, po Bassově *Cirkusu Humberto*.

Kolikrát jen seděl v dřevěném vagónku, nechávaje za sebou civilizaci, jejíž pomyslný hraniční přechod do své říše znal jen on sám. Kolikrát vystoupil z toho vláčku s objemným batohem a trčícím stativem a vydal se na cestu, kde dle slov lesníků byla taková pustota, kam chodily jen lišky a Janda, na cestu, jež však častokrát byla jen hlubokou závějí, roklinou, neproniknutelným houštím, strmým vrchem, bažinou, padlou jedlí či měsíčním svitem. A také tvrdohlavostí, posedlostí a umíněností. Kolikrát tu cestu absolvoval, nevíme. A není to ani podstatné. Napoví předložené dílo, které přímo vybízí být romantickým. Není to však úplná pravda. Chce být naprosto objektivní. Více než hledání nezvyklého pohledu, úhlu záběru či nezvyklých podmínek preferuje dokumentační stránku. Vysoká Trojačka, Samorostlý, Mečová a Smrk. Kněhyně, Údolí Mazáku, Kobylanka, Lysá, Radhošť, Noříč, Šebestyna a Gigulka a... Průhledy lesem, detaily mohutných stromů, lovecká chata. Dlouhé stíny vypovídají o brzké ranní či odpolední expozici. Více než hodnota umělecká se nabízí význam přírodovědecko-historický. „*Já jsem ty jedle znal, všechny do jedné. Ty největší a nejstarší. Nebylo jich mnoho. Nejúčtyhodnější byla Tonka, 500 let. Byla! Dnes už nezůstala ani jedna.*“ Byl naprostý solitér, jenž hledal řád lesa. Byl jedním z prvních fotografů, v systematickosti práce i posledním, kterému se to podařilo. Šel svou vlastní cestou, cestou lyricko-poetickou, cestou dokumentární. Dopis Jiřího Voskovce příteli Jandovi obsahuje mimo jiné i toto hodnocení: „*...Je to nádhera, člověče. Od těch mohutnejch, velikánskejch záběrů, jako to přímo smetanovské údolí v předhoří nebo ta japonská lesní scéna s vršky plujícími v moři mlhy a s těmi Zen-budhistickými stromy v popředí, až po impresionistické momenty říčky s roštím za záclonou deště (Claude Monnet, mon vieux!) - je to úplně breath-taking. Probírám se v té sbírce velmi často, a je to skutečně jako slyšet nějakou náramnou symfonickou báseň. Máš to seřazené v báječném rytmu uvnitř tohoto ročního cyklu*

a já se nemohu vynadívát...“

Bílá Opava, Bečva, soutok Dyje s Moravou, Dunaj. Řeky, zvláště pak Odra a její přítoky byly odedávna jeho další velkou láskou. Ostravice a Olešná mu připomínaly mládí a studium práv, kdy se na jejich březích často připravoval ke zkouškám. Toto období se mu velmi vrylo do paměti a stalo se podnětem k jeho další fotografické práci.

Systematicky je začal fotografovat od roku 1961. V cyklech od zimy do zimy. Ostravicí prošel od slovenských hranic přes Staré Hamry, Frýdek-Místek a Ostravu až k Odře. K linhovce 9 x 12 v roce 1976 přidává kinofilm, zrcadlovku PETRI, do které vkládá inverzní barevný kinofilm, na který ne zcela přechází na konci 70. let. Cyklus trvá po dobu dvaceti let. Fotografuje řeku a vše s ní související. Po všechna roční období. Fotografuje za sucha i povodní, často po pás ve vodě. Malebné záběry vodních zákoutí a vodních ploch s mlžným oparem za úsvitu, jarní rašení, letní květy a zimní kry na řekách. Ojínělé stromy a keře. Pečlivě zkoumá každou píd' břehu a hledá svůj záběr. Nesoustředí se pouze na říční tok. Systematicky dokumentuje nivu, lužní lesy, louky, typickou flóru. Zaníceně, až puntičkářsky. Byl tu snad dvěstěkrát. „*Před několika lety jsem měl možnost projet se lodičkou po Odře. Bylo to poprvé a byl to ohromný zážitek. Vše vypadá úplně jinak nežli z břehu. Zamrzelo mě, že jsem toho nevyužil již dřív. Neměl jsem tu možnost. A ohromný úpadek sleduji za ta léta. Když jsem tudy chodíval, byla zde spousta zvěře. Koroptve, zajáci, ledňáčci a všude rostlo plno květin. Mohl jsem přistoupit k řece kdekoliv. Teď je to hotová džungle, všechno zarostlé kopřivami a hustou vegetací. Musím se prosekávat, abych se vůbec dostal k vodě.*“

Hovořit o Rudolfu Jandovi pouze a jenom jako o fotografovi by bylo málo.

Lidová píseň a vážná hudba klasiků, studium cizích jazyků (napsal a sestavil, pouze pro své děti, učebnici angličtiny, jež obsahovala 450 stran strojopisem), poezie, literatura a folklór, které v plynutí času upřednostňoval v zájmu svých pocitů a potřeb.

Vzpomínal na přítele Dr. Vladimíra Úlehlu, univerzitního profesora a odborníka na moravský folklór.

Vzpomínal na Petra Bezruče, kterého ve 30. letech minulého století doprovázel na Lysou horu a cestou mu zpíval zbojnické písně. Vzpomíná na dobrodružné výpravy za fotografií do Rumunska, Bulharska, Anglie, Španělska, Kanady a zvláště pak Kolumbie, kde fotografoval řeku Tuparrito, jeden z přítoků Orinoka a přírodu kolem něj.

Po zásluze uveden ve švýcarské reprezentativní encyklopedii ke 150. výročí fotografie.¹⁾

Podílel se na vzniku barrandovského filmu *Naše pralesy* oceněného na EXPO 58 v Bruselu zlatou medailí.

Na 15 000 černobílých negativů a několik tisíců barevných diapozitivů. Výčet velmi bohatý.

Kolem pěti samostatných výstav, několik společných. Něco všimného v českých publikacích. Jedna diplomová práce. Výčet velmi chudobný.

Doktor Rudolf Janda po celý život byl a zůstal až do své smrti roku 2000 ryzím fotoamatérem. Nevyhledával žádné spolky fotografické ani jiné. Pracovitost a láska k přírodě, jistá dávka asketismu a jistý ostych předvádět sama sebe mu znemožnily užívat zasloužené pozornosti.

Však na rozdíl od mnohých protěžovaných fotografů s jejich třiceti fotografiemi může doktůrek

Janda, jak mu bezprostředně říkával Petr Bezruč, svou prací promlouvat věky věků a hodnota jeho díla bude zrát jako umělecké skvosty let minulých.

Jaroslav Malík

Poznámka

¹⁾ Je uveden svým sborníkovým heslem v „Encyklopédie Internationale des Photographes de 1839 a nos jours, Camera obscura“, Suisse, 1984 a „Encyklopédie internationale des photographes“, Genève, 1985. Je také zastoupen v katalogu Moravské galerie v Brně.

Strmé břehy řek Fotograf Janda a vodní toky

„Proč řeky tekoucí z jihu na sever mají východní břeh strmější než západní a řeky tekoucí od severu na jih naopak?“ Tak zněla jedna z otázek písemné zkoušky ze zeměpisu, kterou sextán Rudolf Janda skládal v březnu 1924 na lyceu Carnot v Dijonu. Píše o tom v dopise rodičům a přidává další otázku: „nakreslit ústí Garonny, v jihozápadní Francii, které se pomalu zahrnuje pískem“. Proč asi vybral právě otázky ze zeměpisu a právě o řekách, když nadšeně líčil rodičům, jak dobře obstál v trimestrálních zkouškách?

Občas jsem si říkala, čím by se byl můj otec JUDr. Rudolf Janda stal, kdyby nebyl šel na práva. Ten obor příliš nesouvisel s jeho mnohostrannými zájmy a byla to volba částečně vynucená okolnostmi, ač pak zastával své povolání znamenitě. Mohl se spíše stát jazykovědcem, překladatelem, folkloristou, novinářem, spisovatelem ... nebo profesionálním fotografem. Ale když jsem si pročítala dopisy, které psal rodičům z Dijonu v letech 1923–1926, přišla jsem ještě na další neuskutečněné životní poslání – mohl být zeměpisem, ba přímo kartografem. Samozřejmě jako studentík na nové, cizí škole píše o vyučování, profesorech a spolužácích; ale nejčastější, nejdlejší a nejzaujatejší líčení se týká krajiny. Nejdříve okolí Dijonu, pak zážitků z několika dlouhých školních výletů – do Tuniska, Pyrenejí, Alp, na Azurové pobřeží. To jsou až osmnáctistránkové bohaté popisy v živém, názorném, přímo literárním slohu, vždy doprovázené velmi podrobnými, vlastnoručně narýsovanými mapkami. Jsou to výpovědi budoucího fotografa, který o fotografii ještě nic neví a zatím ztvárňuje své vidění krajiny slovem. Prozrazují, že byl nadán velkou vnímavostí a pamětí pro krajinu.

Ukazují také, že krajinu tak vnímal už dlouho. Často srovnává své dojmy se vzpomínkami, které sahají někdy až do jeho dětství. „[Okolí Dijonu] není sice tak krásné jako u nás, ale je zajímavé svým zvláštním rázem.“ To říká krátce po příjezdu do Dijonu, pak si ale rozšiřuje obzor a zase srovnává s rodným krajem: „Čím dále k Paříži, tím jsou [hory] více zalesněné, až konečně je všude samý les. [...] V neděli jsme tam uviděli poprvé volně rostoucí jedli“ (29. 11. 1923). „Ani jsme netušili, jak krásné je tu okolí. Včera jsem byl se Svobodou a Mazálkem v hlubokém údolí Val Luxon, které se podobá Ondřejnici u Hukvaldů“ (26. 5. 1924).

Měl také s čím srovnávat. Od útlého věku byl zdatný chodec. „Chodívali jsme pěšky, daleko: na Morávku, do Bílé, do Frenštátu, na Štramberk, do Ostravy“, vzpomíná na výlety, které podnikal z Místku jako kvartán.

Můj nejlepší podnik byl čtrnáctidenní prázdninový výlet pěšky přes Travný, Bílý Kříž, Konečnou na Javorníky do Velkých Karlovic, přes Rožnov a Frenštát do Místku. [...] Nad Karlovicemi jsme nocovali v seně na louce. Jak jsme tak klidně leželi před západem a dívali se po horách, pocítil jsem, že jsem v jakémsi jiném, okouzlujícím prostředí a pocit zesílil, když jsem při sestupu poznal valašské osídlení. [...] Řekl jsem si, Valašsko je jiný svět, patří k Dunaji, na jih a východ. (Rukopisné vzpomínky R. Jandy)

Co ho nejvíc zaujímal v krajině? Asi les a hory, řeklo by se: Janda je přece znám jako fotograf pralesa a taková životní vášeň může mít kořeny hodně hluboko. Tak tomu skutečně je, ale stejně ho asi přitahovaly vodní toky. V jednom z prvních dopisů z Dijonu píše rodičům, jak se uskrovní: „Utrácet nebudu, raději si koupím nějakou

knihu [...] nebo si zajedu k pramenům nejdůležitější francouzské řeky, Seiny“ (22. 10. 1923). V deníku ze školního výletu do Alp o Velikonocích 1926 se nachází, kromě několika živých „momentek“ jezer a řek, tento obraz horské bystřiny:

Za vesnicí Voreppe začíná se cesta vinout velkými oklikami, panorama se rozvíjí před očima, brzy jsme na náhorní plošině porostlé loukami, ve výši 1100 m. Pak jedeme dolů do St Laurent, a tu nastává nejkrásnější část cesty. Silnice si razí cestu po úbočí děsných roklin, na jejichž dně, asi 100 m pod námi, teče prudká bystřina. Údolí se zužuje tak, že brzy musí cesta používat tunelů. Po obou stranách strmé vápencové útesy přes 1000 m nad námi; všechno je úžasně pusté, v hloubce kolmo pod našimi nohama valí se přes balvany a vodopády bystřina; bílá pěna střikající na všechny strany nám zahluje její tok a při vodopádech stoupá vodní prach až k nám. Leč sem tam je vidět v potoku, nyní už jen metr širokém, zelená tůň; tam je až na 10 m hloubky a veliké víry. Řečiště je téměř nepřístupné pro srázné skály, mokré balvany a úžasnou sílu proudu tekoucí vody. Takovou cestou jedeme asi deset kilometrů. Nikde ani člověka, všechno je úžasně pusté, silnice je už ve stínu, jen vrcholy hor jsou ozářeny. (8. 4. 1926)

Ten text jako by předjímal mnohé budoucí fotografie. Jandův prales je protkán potoky, bystřinami, vodopády, horskými řekami. Fotograf je sleduje od pramenů (ze kterých tak rád pil dlaní), od studánek, kam chodíval pro vodu, když pobýval na loveckých chatách. Na jaře se vrací mnohokrát na stejné místo, aby zobrazil přeměnu zamrzlého, nehybného koryta v prudký potok. Hledá, jak zachytit souhrn bystrého proudění a odraženého světla. Přitahují jej vodopády.

Jedna z mých nejživějších vzpomínek je právě ze dne, kdy mě otec vzal sebou fotografovat vodopád v Nefcerce pod Terianským plesem ve Vysokých Tatrách. Bylo mi dvanáct let. Otec opatrně vybíral místo k záběru. Nevedl tam tudy turistický chodník, byli jsme sami. Tu se ozve hluk překotných kroků a volání o pomoc. Z kosodřeviny se vynoří český turista – jeho kamarád se někde výše nebezpečně přiblížil k vodopádu a zřítí se. Leží prý někde hluboko pod námi na břehu těžko přístupné tůně, zjevně v bezvědomí. Bez cizí pomoci se turista k němu nedostane. Otec zaváhal – má mě nechat samotnou? Ale bleskově se rozhodl. Svěřil mi aparát, stativ a tlumok a nařídil mi, abych se nehnula z místa. Vrátil se po několika hodinách, celý dodrásaný. Těžce raněného člověka se jim podařilo dotáhnout na chodník, odkud už se dalo doběhnout pro pomoc (zachráněný však svým zraněním podlehl). Dodnes slyším toho turistu, který se ještě obrátil, když se pustili s otcem dolů po skalách kosodřevinou, a zavolal na mě: „Hory lákají, odměňují, ale taky trestají. Pamatuj si to, děvčátko.“

Vodopády přecházejí v bystřiny a fotograf je sleduje

po jejich toku do údolí (jak krásná je v mých vzpomínkách průzračná voda v Bielovodské dolině!) a dále do otevřené krajiny. Řeky „v civilizaci“ dostávají jinou tvářnost, ale oko fotografa pralesa v nich a kolem nich nachází nové nepřeborné motivy. Řeky se mu stávají samostatnými tématy a v jeho díle vznikají nové cykly. Morávka, Moravice, Olešná, Opava ... A samozřejmě Ostravice, řeka jeho dětství v Místku. „Břehy Ostravice, hlavně na pravé straně zpod frýdeckého zámku po splav u Starého Města, byly hustě porostlé vrbinami. Byly to jakési pralesy, o to pěknější, že v nich bylo ještě několik slepých ramen, plných havěti a hmyzu. V těch vrbinách jsme my kluci měli svůj ráj, ‘stany’, ‘skryše’, ‘doupata’, tam jsme si hrávali na nádhernou schovávanou a ovšem řezali proutí na luky a šípy“ (rukopisné vzpomínky). Jsou i soubory fotografií, kde se spojuje téma pralesa s řekou: záběry z lužních pralesů u Lanžhota a na Dunaji (Gabčíkovo 1955, Ostrov kormoránů (1958), z tropického pralesa na kolumbijské řece Tuparro, přítoku Orinoka (1978).

Jedna z těch řek – Odra – se pak stala Jandovi posledním velkým životním tématem. Když se v r. 1960 přestěhoval z Frenštátu pod Radhoštěm do Ostravy, začal k ní soustavně vyjíždět a nepřestal takřka do konce života. Nejel-li v kteroukoli volnou chvíli k Odře, bylo to většinou proto, že měl namířeno jinam, kde mu zrovna přízeň (či nepřízeň) počasí či jiná shoda okolností měla pomoci uskutečnit nějaký dlouho plánovaný záběr. Odru si prostě zamiloval. Byla to vděčná řeka. Snadno se k ní dostával ze svého bydliště v Ostravě-Porubě, a když odešel do důchodu, mohl vyjíždět, kdy se to právě hodilo. Když jsem jako studentka za ním přijížděla z Prahy, často jsme nechávali všeho a vyráželi k Odře, protože zrovna nastala vhodná chvíle pro nějaký snímek, který už leta otci unikal. Vstáváme ráno a podíváme se z okna: mlha, nebo jinovatka! Jede se k Odře, na to a to místo, fotografovat jistou zátočinu, jistý strom ... Pospěš si, právě tak stihneme vlak ... A tak Rudolf Janda postupně důvěrně poznal a ztvárnil úsek Odry mezi Polankou a Suchdolem do nejmenších podrobností ve všech jejích proměnách v prostoru i čase. Zažil přitom různé příhody. Jednou pod ním povolil strmý břeh a on spadl i s aparátem do hlubokého zákrutu řeky se spodními víry. Ačkoli byl dobrý plavec, jen s obtížemi se dostal na břeh; jeho Praktisix byl nenávratně poškozen.

S přechodem od černobílé fotografie k barevným diapositivům pak začaly Jandovi vystávat nové motivy, hlavně detailní záběry květů. A řeka začínala znít, až mu splýnula s hudbou, jako kdysi prales s poezií. Když promítal svůj cyklus Odry za doprovodu skladeb Leoše Janáčka, dalo se to považovat za znamení, že jej pocituje jako

naplněný. Snad přímo uzavřený? Nikoliv! Stačilo, aby při nejbližší vycházce – „tentokrát opravdu už jen vycházce, bez aparátu“ – někde kvetlo něco, co tam dříve nebylo, aby známé zákoutí se objevilo zahaleno do nové nálady (nikdy nevstupujeme do stejné krajiny), a už byl fotograf znovu ve střehu. „Ještě tam a tam si počkám na jinovatku, na kvetoucí trnku, na tání ... a pak už opravdu s Odrou skončím,“ říkal ještě na sklonku života.

Nebylo možno skončit. Roční období se střídají pokaždé trochu jinak, cykly květu, odkvétání a zrání mají své rozmary. Není dne, kdy by řeka byla stejná jako dne předchozího. Strmé břehy se vymílají, silueta osamělého fotografa se z nich vzdálila. Jak plyne řeka, tak uplynul život. Jandův cyklus Odry nebyl a nemohl být uzavřen. Je to umělecké dílo s otevřeným koncem.

Jarmila Jandová

Chvála zálib Jiný pohled na Rudolfa Jandu

Je zvláštní, jak často jisté volby v životě – i zdánlivě nijak závažné, jako na příklad osobní záliby – mohou nakonec zásadně ovlivnit osudy jiných. Přemýšlím o tom v souvislosti s životním příběhem mého dědečka Rudolfa Jandy i mým vlastním.

U Rudolfa Jandy je jasné, že to, co mu bylo původně osobní zálibou, totiž fotografie, se postupně stalo jeho hlavní životní náplní, která jaksí odsunula stranou i jeho právnické povolání. To samo o sobě není tak překvapivé, protože je to častý jev mezi umělci. Rudolf Janda je dnes uznáván jako fotograf

a povědomí o jeho díle se stále rozšiřuje.

Další záliby tohoto fotografa, méně známé mimo okruh lidí jemu blízkých, však měly značný vliv na osud jiných, mezi nimi i pisatelky těchto řádků. Připomeňme si, že jako gymnazista Rudolf Janda obdržel francouzské státní stipendium, které mu umožnilo absolvovat poslední tři roky gymnazia na lyceu Carnot v Dijonu. Byla to pro něj zásadní zkušenost, na příklad proto, že si tam utvrdil svou zálibu v literatuře, vypěstoval si literární a novinářský sloh, naučil se perfektně francouzsky, studoval i další jazyky (němčinu,

Na Velké Lúce v Martinských holích, 9. 8. 1963.

Rudolf Janda se svým synem Jiřím na jedné z posledních vycházek do Poodří.

angličtinu, samozřejmě latinu) a získal celoživotní zájem o filologii. Velice se věnoval zeměpisu a vášnivě cestoval. A v Dijonu ho také poprvé zaujal fotografický aparát.

Za svých univerzitních studií v Praze, kdy už začal s fotografií, strávil rok ve Španělsku jako domácí učitel synů československého velvyslance. Zase hodně cestoval a četl (přivezl si domů celou knihovnu španělských klasiků) a jazyk ovládl natolik, že nejen francouzsky, ale i španělsky mluvil jako rodilý mluvčí.

Byl také velkým milovníkem hudby. Sám nebyl hudebníkem, i když v mládí hrál na housle a později dlouhá léta na kytaru a krásně zpíval, ale měl pozoruhodné znalosti světové hudby i hudební teorie, hlavně harmonie, oblasti, ve které se stále vzdělával jako samouk, aby víc vnikl do hudby, kterou neustále poslouchal. Tuto vášeň doplňoval hlubokou znalostí lidové písně moravské a slovenské a vůbec východní a jižní slovanské lidové hudby. Sám byl i sběratelem lidových písní. I ze Španělska si přivezl vlastnoruční opisy různých starých písní s překvapivě starobylými texty. Říkala jsem si často, odkud se asi vzala ta dědečkova záliba v hudbě. Dostala jsem prostou odpověď: zdědil ji po rodičích. U nich doma se pořád zpívalo.

Ze všech těch zálib a znalostí mého dědečka, z jeho španělské knihovny a jeho zpěvníků slovanské lidové hudby, zase čerpala moje matka Jarmila Jandová. Od dětství se věnovala hudbě; dědeček snad v ní chtěl vidět muzikanta, kterým se sám nestal a to se mu splnilo, protože se nakonec stala i profesionální houslistkou. Už jako dítěti jí začal předávat své znalosti jazyků a zálibu ve filologii, učil ji anglicky a španělsky, seznamoval ji se španělskými autory a to vše jí přivedlo k filologickým studiím na Karlově univerzitě a posléze k postgraduálnímu studiu v Bogotě. V Kolumbii pak zahájila svou profesionální dráhu jako universitní profesorka literární vědy, redaktorka i jako houslistka.

V Kolumbii jsem se narodila já. Jsem tedy Kolumbijka a moje rodná řeč je španělština. Ovšem nejen v národnosti, ale i v jiných ohledech

to, čím dnes jsem, souvisí s příběhem zálib mého dědečka. Jak se dalo čekat, též jsem studovala hudbu, k čemuž mě povzbuzovali jak on, tak matka. Studium jazyků mi bylo něčím přirozeným, takže kromě španělštiny a češtiny jsem si snadno osvojila angličtinu. A už v útlém dětství jsem se začala spontánně zajímat o literaturu i psát. Je snadné uhodnout, čemu se věnuji dnes: jsem hudebnice, překladatelka, spisovatelka a redaktorka literárních textů. Vzdávám proto chválu zálibám.

Jako fotograf mi dědeček předal pohled na svět, na kterém dnes stavím, to jest pohled umělecký. Když jsem byla malá, využíval každé příležitosti k tomu, aby mě zasvětil do technických tajů fotografie a klíčových vlastností obrazu. Hlavně při mých návštěvách Československa v letech sedmdesátých a osmdesátých jsem s ním mnohokrát byla v jeho milovaných beskydských lesích a na Hukvaldech. Jak jsme tak chodili, vždy s aparátem a stativem, zastavoval se před něčím, co chtěl fotografovat, třeba před stromem, a vysvětloval mi, proč si vybral právě tento záběr mezi tolika jinými, které mohl nabídnout okolní les. Zatímco přestavoval stativ a odhadoval expozici, mluvil o kompozičních důvodech, které činily právě z toho záběru něco cenného. Myslel takto: to, co mám před sebou, není prostě strom, nýbrž obraz. Fotografoval černobíle, aby vyzvedl kompozici proti jiným stránkám obrazu, které svádějí oko, tedy hlavně proti barvě. A jeho poučení bylo jasné: nestisknout spoušť aniž by si člověk důkladně promyslel záběr, jako by každé políčko neexponovaného filmu bylo nenahraditelný poklad.

Nemohu ani dost zdůraznit, jak důležité je dnes toto dědečkovo učení pro mne jakožto spisovatelku. Dává jasnou představu o odpovědnosti, kterou obnáší umělecká tvorba. A fotografický pohled, který umožňuje svým zářím vyhmátnout v každodenním světě skrytou stránku, která může být odhalena jen uměním.

*Zdena Porras
Ze španělštiny přeložila Jarmila Jandová.*

Vzpomínka na Rudolfa Jandu

Naše pralesy – kniha kterou jsem si kdysi koupil v antikvariátu a do které jsem pak rád nahlížel, to bylo mé první „setkání“ s Rudolfem Jandou. Působivé fotografie lesních interiérů, štíhlé smrky a jedle, zvlněné hřebeny hor i prudké skalnaté srázy a mohutná torza stromových velikánů v horských lesích jsou zachyceny na desítkách pečlivě komponovaných černobílých fotografiích. Knihu jsem jednou někomu půjčil a už ji neviděl. A také mne nenapadlo, že se s Rudolfem Jandou potkám osobně.

Kdy jsem ho viděl poprvé, již nevím, dobře si však vzpomínám na jeho přednášku o cestě do Kolumbie, do pralesů Orinoka, doprovázenou diapozitivy. Byl to zážitek spatřit exotickou krajinu tropů zachycenou okem tak zkušeného fotografa přírody, jakým Rudolf Janda byl.

To byly však vzdálené kraje. Na Odru, jeho fotografickou lásku, došlo až o něco později. V roce 1991 byla zřízena Chráněná krajinná oblast Poodří a na slavnostním zahájení Rudolf Janda promítal své hudbou doprovázené diapásmo o ročních obdobích v Poodří.

Pak přišlo pozvání k němu domů. Seděli jsme s kolegy v jeho bytě v přízemí na rohu rušné ostravské ulice, prohlíželi jeho fotografie a pak – jak jinak – přišla řeč na Odru. Fotografoval ji desetiletí a vytvářel tak jakousi obrazovou kroniku řeky, která měla nejen nespornou uměleckou kvalitu, ale i hodnotu dokumentační.

Byli jsme u něj pak ještě několikrát a měli možnost vidět v úplnosti jeho cykly diapozitivů krajiny Poodří. Fotografoval tenkrát, počátkem 90. let, už jen na diapozitivy, ve kterých objevil pro něj nové možnosti barvy. Barva je jistě informace navíc, nabízí mnohé, ale také něco ubírá. „Klouže po povrchu“, říkal mi jednou Janda. Tisíce odstínů šedí na jeho fotografiích jsou i mně bližší.

A také už měl svůj věk, blížila se mu pozvolna devadesátka. Přesto na Odru chodíval stále. Jednou jsem ho potkal ve vlaku. Vracel se z Bohu-

mína, z hraničních meandrů Odry, kterým se tenkrát věnoval. Všiml jsem si ho až když vystupoval v Ostravě. Vystoupil, ale svůj dřevěný stativ zapomněl ve vlaku. Vzal jsem mu jej a předal na nástupišti. Za pár dní se na „ochraně přírody“, jak říkával, zastavil a přinesl mi jako poděkování fotografii.

Nevím to už jistě, ale myslím, že naposledy jsem byl s fotografujícím právníkem doktorem Jandou, nebo spíš fotografem s právnickým vzděláním, v květnu 1995.

A stálo to za to. Dělávali jsme tenkrát vícedenní plavby Odrou na gumových člunech z Jeseníku nad Odrou až do Ostravy. Oblíbená putování organizovala RNDr. Šárka Neuschlová a na jarní plavbu přizvala i Rudolfa Jandu. Jel ve člunu s Alenou Malíkovou a se mnou a myslím, že viděl Odru úplně novými očima. Pohled na vysoké hlinité břehy, šterkové náplavy, odhalené kořeny vrb, prostě řeku zevnitř, byl pro něj něčím objevným. Fotografoval a vyprávěl: o svých začátcích v Dijonu, o cestách do Jižní Ameriky i jinam. Jeli jsme pomalu řekou až do odpoledních hodin. V Petřvaldíku náš denní úsek končil, Janda poděkoval, rozloučil se a vydal se pěšky do Petřvaldu na autobus.

Jeho snímky z plavby jsem již neviděl ...

Zato jsem si v antikvariátu znovu koupil knihu Naše pralesy a založil do ní jeho fotografii za „zachráněný stativ“.

Radim Jarošek

Na loukách u Studénky, 24. 6. 1961.

Zimní Odra v protisvětle, 24. 12. 1963.

Odra v zimním hávu u Polanky, 24. 12. 1963.

Vánoční nálada na loukách u Polanky, 24. 12. 1963.

Na Odře končí zima, ledové kry mezi Polankou a Starou Bělou, 10. 3. 1963.

Rozlivy patří k Odře, u Jistebniku 3. 6. 1962.

Řeka se zakusuje do břehů, 2. 5. 1975.

Bujná pobřežní vegetace, 2. 5. 1975.

Staré vrby jsou fotogenické, 2. 5. 1975.

Jarní rozlív, 14. 4. 1963.

Slunce na vodní hladině, r. 1967.

Říční ostrůvek u Proskovic, 20. 2. 1966.

Členité řečiště mezi Jistebníkem a Polankou, 26. 8. 1962.

Rybář, 20. 10. 1963.

Letní Odra pod Jistebníkem, 26. 8. 1962.

Česneky medvědí prozáří přitmí lužního lesa, Horní Polanský les, r. 1975.